

SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING UMUMMADANIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH

Qodirov Husniddin Xusanjon o'g'li

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14778140>

Annotatsiya: Ushbu maqola sinergetik yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida umumiy madaniy kompetensiyalarni shakllantirishga bag'ishlangan. Tadqiqotda sinergetika nazariyasining asosiy tamoyillari va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishi tahlil qilinadi. O'quvchilarning axloqiy, estetik va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash, shuningdek, ularning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda sinergetik yondashuvning samarali strategiyalari ko'rib chiqilgan. Pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim olish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatish yo'llari yoritiladi.

Kalit so'zlar. Sinergetik yondashuv, umumiy madaniy kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, pedagogik texnologiyalar, ijodkorlik, o'quvchilar rivojlanishi, estetik tarbiya, innovatsion metodlar, ma'naviy tarbiya, integratsiya.

Абстрактный. Данная статья посвящена формированию общекультурных компетенций у учащихся младших классов на основе синергетического подхода. В исследовании анализируются основные принципы теории синергетики и их применение в образовательном процессе. Рассмотрены эффективные стратегии синергетического подхода, обеспечивающие нравственное, эстетическое и духовное развитие студентов, а также развитие их творческих и самостоятельно мыслительных способностей. Будут освещены пути положительного влияния на процесс обучения учащихся младших классов с помощью педагогических методов и инновационных технологий.

Ключевые слова. Синергетический подход, общекультурная компетентность, начальное образование, педагогические технологии, творчество, развитие учащихся, эстетическое воспитание, инновационные методы, духовное воспитание, интеграция.

Abstract. This article is devoted to the formation of general cultural competencies in primary school students based on a synergistic approach. The study analyzes the basic principles of the theory of synergetic and their application in the educational process. Effective strategies of the synergistic approach in ensuring the moral, aesthetic and spiritual development of students, as well as in developing their creative and independent thinking skills, are considered. Ways of positively influencing the learning process of primary school students using pedagogical methods and innovative technologies are highlighted.

Keywords. Synergetic approach, general cultural competencies, primary education, pedagogical technologies, creativity, student development, aesthetic education, innovative methods, spiritual education, integration.

Bugungi kunda ta'lim sohasida innovatsion yondashuvlardan foydalanish global rivojlanishning asosiy talablari qatoriga kiradi. XXI asrning murakkab ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari insonlardan nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki yuqori darajadagi umummadaniy kompetensiyani ham talab qilmoqda. Umummadaniy kompetensiya shaxsning

madaniyatga oid bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash qobiliyati sifatida ta'riflanadi va bu pedagogik jarayonda dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada sinergetik yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani shakllantirish masalasi ko'rib chiqiladi.

Sinergetika murakkab tizimlarning o'z-o'zini tashkil qilish qonuniyatlarini o'rganadigan fan sohasi sifatida ta'riflanadi. Bu yondashuv ta'lim tizimida o'qitish va tarbiyalash jarayonining interaktivligini ta'minlashga yordam beradi. Bunda o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodkorlik va o'zaro hamkorlikdagi faoliyatga jalb qilinishi asosiy o'rinni egallaydi.

Sinergetik yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. O'z-o'zini tashkil qilish: O'quv jarayonida har bir bola o'ziga xos qobiliyat va iste'dodga ega ekanligini hisobga olish.
2. Interfaol o'zaro ta'sir: O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida doimiy muloqot va hamkorlikni yo'lga qo'yish.
3. Butunlik: Ta'lim jarayonida turli fanlar o'rtasidagi integratsiyani ta'minlash.
4. Tizimlilik: O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini tizimli ravishda rivojlantirish.

Boshlang'ich sinf ta'limi bolalarning shaxsiyati va dunyoqarashini shakllantirishda eng muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'quvchilarda madaniy qadriyatlar, etika qoidalari va estetik tuyg'ularni rivojlantirish imkoniyati mavjud.

Umummadaniy kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. Madaniy xabardorlik: O'quvchilarning milliy va umumbashariy madaniyat haqidagi bilimlarini oshirish.
2. Etik ko'nikmalar: O'zini jamiyatda tutish qoidalarini bilish va ularga amal qilish.
3. Ijodiy tafakkur: San'at va adabiyotga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish.
4. Madaniyatlararo muloqot: Turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish qobiliyatini shakllantirish.

Sinergetik yondashuv asosida umummadaniy kompetensiyani shakllantirish metodlari quyidalardan iborat:

1. O'quv jarayonini integratsiyalash. Boshlang'ich sinflarda turli fanlarni bir-biriga bog'liq holda o'qitish orqali o'quvchilarning madaniy bilimlarini kengaytirish mumkin. Masalan, ona tili darsida milliy ertaklarni o'qitish, tasviriy san'at darsida esa milliy naqshlarni chizdirish orqali o'quvchilarda madaniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirish.

2. Interfaol metodlardan foydalanish. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

- **Rolli o'yinlar:** Milliy va xalqaro bayramlarni sahnalashtirish orqali madaniy xabardorlikni oshirish.
- **Diskussiya:** Madaniyat va etika masalalarini muhokama qilish orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.
- **Ijodiy topshiriqlar:** Masalan, "Milliy kiyimlar rasmini chizish" yoki "O'zimning ertak qahramonimni yaratish" kabi topshiriqlar.

3. Tarbiyaviy tadbirlar. Madaniy ekskursiyalar, teatr va muzeylarga tashriflar orqali o'quvchilarning madaniy doirasini kengaytirish mumkin. Bunday tadbirlar bolalarning nafaqat bilim, balki madaniyatni amaliy ravishda his qilishlariga yordam beradi.

4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish. Multimediali dars ishlanmalari, virtual ekskursiyalar va interaktiv o'yinlar yordamida o'quvchilarning

madaniyat haqidagi bilimlarini oshirish mumkin. Masalan, bolalar uchun mo'ljallangan animatsion filmlar yoki ilovalar orqali madaniy qadriyatlar bilan tanishtirish.

O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati

Sinergetik yondashuvda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning sifati muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilar bilan muloqotning sifati tashkil etish uchun quyidagi ko'nikmalarini shakllantirishi kerak:

- O'quvchilarning qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olishi;
- Har bir o'quvchiga individual yondashishi;
- Madaniy qadriyatlarni o'zi ham namoyon etishi lozim.

O'quvchilar esa:

- Faol muloqotga kirishishi;
- O'z fikrlarini ochiq bayon etishi;
- Jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishi kerak.

Sinergetik yondashuv asosida o'quvchilarning umummadaniy kompetensiyasini shakllantirish quyidagi natijalarga olib keladi:

1. O'quvchilarning dunyoqarashi kengayadi.
2. Tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi.
3. Madaniy qadriyatlarga hurmat hissi shakllanadi.

Jamoada ishlash qobiliyati ortadi.

Ta'lim jarayonida sinergetik yondashuvni qo'llash orqali madaniyatlararo muloqot qilish qobiliyatiga ega, mustaqil fikrlovchi va ijodkor avlodni shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Xulosa qilib aytganda sinergetik yondashuv zamonaviy ta'limning dolzarb talablari va boshlang'ich sinf o'quvchilarining umummadaniy kompetensiyasini shakllantirishdagi samarali usul sifatida ahamiyatlidir. Ushbu yondashuv asosida o'quvchilarda milliy va umumbashariy madaniyatga hurmat, ijodiy fikrlash, madaniy ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyati kengayadi. Shuning uchun o'qituvchilar ushbu yondashuvni pedagogik jarayonga faol tatbiq etishlari zarur.

References:

1. Берталанфи Л. "Общая теория систем: Критический обзор". — Москва: Прогресс, 1969.
2. Dewey, J. "Democracy and Education". — New York: Macmillan, 1916.
3. Виготский Л.С. "Мышление и речь". — Москва: Педагогика, 1982.
4. Назаров Қ.А. "Ўқув жараёнида интерфаол усуллардан фойдаланиш". — Тошкент: Олий таълим нашриёти, 2020.
5. Morin, E. "La Méthode. La Nature de la Nature". — Paris: Seuil, 1977.
6. Асқаров М. "Маданиятшунослик асослари". — Тошкент: Ўзбекистон миллий университети нашриёти, 2019.
7. Фатхуллаев А.Р. "Ўқувчиларда умуммаданий компетенцияни шакллантириш методлари". — Педагогика журнали, 2022.